

ARTICLE INFO

Received: 25th May 2026

Accepted: 30th May 2026

Online: 31st May 2026

KEYWORDS

Aphasia, types of aphasia, Broca's area, Wernicke's area, sensory aphasia, motor aphasia, amnesic aphasia.

APHASIA AND ITS CLASSIFICATIONS

Tasimbetova Shaxnoza Kidirali qizi

1st year doctoral student of Karakalpak State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20508665>

ABSTRACT

This article provides information on how aphasia is classified in various forms by world scholars. Studies show that the types of aphasia change depending on the location of the brain damage, and these changes are reflected in a person's understanding, free speech, naming and repeating the names of objects. To further clarify this, it is recommended to conduct linguistic experiments.

AFAZIYA HÁM ONIŇ KLASSIFIKACIYALARI

Tasimbetova Shaxnoza Kidirali qizi

Qaraqalpaq mámleketlik universiteti 1-kurs tayanish doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20508665>

ARTICLE INFO

Received: 25th May 2026

Accepted: 30th May 2026

Online: 31st May 2026

KEYWORDS

Afaziya, afaziyanıń túrleri, Broka areası, Wernike areası, sensor afaziya, motor afaziya, amnestik afaziya.

ABSTRACT

Bul maqalada afaziyanıń dúnya alımları tárepinen túrli formada klassifikacijalanǵanlıǵı haqqında keltirilgen. İzertlewler sonı kórsetedi, afaziyanıń túrleri miydiń zıyanlanǵan ornına qaray ózgerip baradı hám bul ózgerisler insannıń túsiniwine, erkin sóylewine, zatlardıń atların atawda ham qaytalawda kórinedi, bunı ele de tereń anıqlaw ushın lingvistikalıq-ekperimentler ótkeriw usınıs etiledi.

Neyrolingvistikanıń izertlew obyektlerinen biri bolǵan afaziya qubılısı-insult, ásirese ishemiik insult miyde óspe payda bolıwı yamasa miydiń trauma alıwı nátiyjesinde miydiń sóylew iskerligine juwap beriwshi bóliminde yaǵnıy bas miydiń shep yarım sharında júzege kelgen tillik buzılıwları úyrenedi. Kóplegen jaǵdaylarda afaziyaǵa ushıraǵan nawqasta sózlerdi aytıw, gáp dúziw, basqalardıń sóz yamasa gáplerin túsiniw hám qaytalaw menen baylanısh

simptom payda boladı hám bul belgiler bas miydegi jaraqattıń awır-jeńilligi hám onıń jaylasıw ornına qaray ózgeredi.

Óz gezeginde tildiń iskerliginiń buzılıwı hám zıyanlanıwdıń ornına qaray afaziya bir neshe kategoriyalarǵa ajraladı. Bul boyınsha dúnya alımları óz klassifikacijaların islep shıqqan. Afaziyanıń klassikalıq modelin islep shıǵıwshılardan biri nemis fiziologi Lyudvig Lixthaym Karl Wernikenıń kózqarasların keńeytken halda til

funkcijasini modelin islep shıqtı hám Broka, Wernike arealarına qosımsha túrde miyde jaylasıw ornı kórsetilmegen úshinshi til orayı bolǵan koncept oraydı (sózdi túsiniwge hám sóylewde islep shıǵarıwǵa juwapker bólim) kigiziw lazım dep esaplaydı. [1] Ol óziniń bul modeline tiykarlanıp afaziyanı tómenдеги 5 tiplerge ajratadı.[4]

1. Broka afaziyası: bunda nawqasta sózlerin jetkerip beriw qábileti buzıladı yaǵnıy nawqas gápti túsinedi, biraq óz pikirin aytıwǵa sóz taba almaydı.

2. Wernike afaziyası: insandaǵı qabil etiw funkcijasiniń buzılıwı, afaziyanıń bul túrinde insan sóyley aladı, biraq basqalardıń gápin túsine almaydı.

3. Konduktiv afaziya: Wernike hám Broka arealarında buzılıw júzege keledi, bunda túsiniwde hám sóylewde qátelikler ushıramaydı, biraq insan sózlerdi tákirarlaw menen baylanıshlı qıyınshılıqlarǵa dus keledi.

4. Transkortikal sensor afaziya: bul koncept orayı hám Wernika areası arasındaǵı baylanıstıń buzılıwı nátiyjesinde júzege keledi hám túsiniw qábiletiniń buzılıwına alıp keledi. Biraq qaytalawda hám erkin sóylewde qıyınshılıqlar bolmaydı.

5. Transkortikal motor afaziya: bul koncept orayı hám Broka areası arasındaǵı baylanıstıń buzılıwınan payda boladı, afaziyanıń bul túrine ushıraǵan insanda erkin sóylewde úzilisler payda boladı.

Bunnan tisqari Boston mektebi wákilleri bolǵan Garold Goodglas hám Edith Kaplan tárepinen 1973-jılı kóplegen lingvistikalıq izertlewlerge tiykarlanǵan halda afaziya jáne bir mártebe klassifikacijalandı hám bul klassifikaciya jáne bir at "Boston klassifikaciyası" atı

menen de ataladı. Bul klassifikaciya Aleksandr Luriyanıń klassifikacijasınan parqı sonda onda kóbirek lingvistikalıq izertlewler, nawqastıń sóylewde qáte qılıp, qılmawına kóbirek dıqqat qaratilǵan edi. Bul klassifikaciya boyınsha afaziya 8 túrge bólindi. Olar:

1. Wernike afaziyası: bunda da Lixthaym klassifikacijasındaǵı sıyaqlı, insanniń bir tegis sóylew alıwı, biraq gáplerdi túsine almawı haqqında aytılıp ótilgen, degen menen Lixthaym klassifikacijasında zatlardıń atların atawdaǵı kemshilikler keltirilmegen edi, jáne de, qaytalaw menen baylanıshlı qáteler konduktiv afaziyaǵa kiritilgen edi.

2. Transkortikal sensor afaziya: bunda nawqas erkin yaǵnıy kúndelikli qollanılatusın gáplerdi hesh qanday tosıqsız ayta aladı, sózlerdi qaytalay aladı. Biraq gápti túsiniwde hám zatlardıń atın atawda qıyınshılıqlar boladı.

3. Konduktiv afaziya: afaziyanıń bul túri Lixthaym klassifikacijası menen derlik birdey, biraq qosımsha túrde zatlardıń atın atawda júzege keletuǵın qıyınshılıqlar bolatusını qosımsha qılınǵan.

4. Transkortikal motor afaziya: bunıń sensor afaziyadan parqı sonda, bunda nawqas gápti túsinedi qaytalaydı, zatlardıń atın atay aladı, biraq erkin sóyley almaydı.

5. Broka afaziyası: bunda nawqas gápti túsinedi, biraq erkin sóyley almaydı, qaytalawda hám zatlardıń atın atawda qıyınshılıqlar boladı.

6. Global afaziya: afaziyanıń júdá qawipli túri bolıp, bunda insan ulıwma sóylew qábiletine iye bolmaydı.

7. Anomik afaziya: bunda insan túsine aladı, erkin sóyley aladı, qaytalay aladı. Biraq zatlardıń atın atawda qıyınshılıq boladı.

8. Izolyaciya qılınǵan sóylew zonası: bul transkortikal motor afaziyası hám transkortikal sensor afaziyasınıń kombinaciyası bolıp, bunda qaytalaw menen baylanıslı kemshilikler bolmaydı, biraq sózlerdi túsiniwde, erkin sóylewde hám zatlardıń atların erkin atawda qıyınshılıqlar boladı.

Joqarıda kórinip túrǵanıday Boston klassifikaciyasında global afaziya, anomik afaziya (afaziyanıń bul túri rus ádebiyatında amnestik afaziya dep te ataladı) hám izolyaciya qılınǵan sóylew zonası afaziyası túrleri jańadan qosılǵan. Boston mektebi klassifikatorları tiykarınan Norman Geshvind hám Noam Xomskiydiń lingvistikalıq teoriyalarınan tiykarlanǵan halda afaziyanı klassifikaciyalanǵan edi.

Zamanagóy neyrolingvistika pániniń tiykarshılarının biri bolǵan rus neyropsixologi Aleksandr Luriya funkciyalardıń dinamikalıq lokalizaciyası haqqındaǵı túsiniń tárepdári edi, funkciyalardıń dinamik lokalizaciyası teoriyası bul insan miyiniń belgili bir wazıypalardı bir orında emes, ózgeriwshen hám maslasıwshań bolǵan neyronlar tarmaǵı járdeminde ámelge asırıwı haqqındaǵı neyrolingvistikalıq koncept edi, yaǵnıy bul konceptke kóre lokalizaciyanıń tómeni funkciyalardıń funkcionál sistemaları tildiń iskerligin ámelge asıradı. Bul sistema dinamikalıq bolıp tabıladı, sonıń ushın da olar tildiń rawajlanıwı dáwirinde yamasa miy zıyanlanǵannan keyin qaytadan tikleniwı múmkin. [1] Bul teoriya Luriya tárepińen ele de tereń

rawajlandırılǵan, onıń bul boyınsha kózqarasları "Insannıń joqarı qabıq funkciyası" kitabında keltirilgen. Luriya funkciyalardıń dinamikalıq lokalizaciyası teoriyası tiykarında afaziyanı 6 túrge ajıratqan. Olar:

1. Affarent motor afaziya: bul afaziyanıń awır formasında nawqas bir sestı de ayta almaydı, ol qanday da bir sestı tákirarlawǵa háreket etken jaǵdayda da ernin, tilin háreketke keltiriwi múmkin, biraq heshqanday sestı ayta almaydı.

2. Akustik-gnostik afaziya (sensor afaziya): bunda insan sózdiń mánisin túsınbegen halda onı qaytalawı múmkin. Al, awır jaǵdayda bolǵan nawqaslar basqa adamlardıń sózleriń shawqım sıpatında esitedi, al jeńil jaǵdaylarda bolsa olar tek qarama-qarsı bolǵan fonemalardı ajıratıwda qıyınshılıqqa ushıraydı. Mısalı: p-b, t-d. Sonıń menen birge, olarda sózlerdi atawda da kemshilikler júzege keledi. Oqıw hám jazıwda da júdá úlken dárejede buzılıwlar boladı. Biraq, ayırım awır jaǵdaylarda da, avtomatlasqa sózler durıs aytılıwı múmkin.

3. Akustik-mnestik afaziya: jaraqatlanıwdıń dáslepki basqıshlarında, fonetikalıq buzılıwlar da awır buzılıwlar sezilmeydi, biraq bul jaǵdayǵa ulıwma agrafiya (jazıw qábileti) hám verbal (awızeki) sáwbetke kirise almaw jaǵdayları bayqaladı. Jáne de, esitiw hám sóylew yadınıń buzılıwı júzege kelip, sózlerdi umıtıw, uzın gáplerdi eslep qala almaw, qısqa sózlerdiń izbe-izligin eske túsire almaw jaǵdayları ushırasadı.

4. Amnestik afaziya (semantikalıq afaziya): afaziyanıń bul túrinde sóylewdiń buzılıwı, sózlerdi tabıwda qıyınshılıqlar hám logikalıq-

grammatikalıq konstrukciyalardı túsiniwde mashqalalar júzege keledi. Bunda nawqasta háriplerdi pútinlestiriwde qıyınshılıqlar bolıp, bul qıyınshılıq olardıń bir waqıttıń ózinde eki-úsh háripti kóre almawında kórinedi.

5. Dinamik afaziya: bunda nawqas sózlerdi bir márte qaytalap ayta aladı, biraq sózlerdiń ornın ózgerтип aytıw soralganda ayta almaydı, yaǵnıy qalıpten shıǵıp ketiwi qıyın boladı. Bunda nawqasta túsiniǵın jetkerip beriwdiń ishki sxeması buzıladı, bunıń nátiyjesinde ulıwmalastırılǵan pikir ishki sóylew sxeması menen birlese almaydı. Bul bolsa, pikir jaratıwda qıyınshılıqlarǵa alıp keledi.

6. Efferent motor afaziya: bunda sózlerdiń artikuliyaciya programması buzıladı, bunda nawqas kerekli bolǵan sestı tabıwǵa qıynaladı, sol sebepli sóyley almaydı, al bazı jaǵdaylarda bolsa seslerdi bólek ayta aladı, biraq sózdi payda etiwshi sesler toplamın ayta

almaydı. Bunday nawqaslarda sózdiń artikulyacion sxemasın qurawshı efferent buyırıqlardıń avtomatlasıw izbeizligi buzıladı. Sonıń menen birge, sırtqı tárepten sózler modulyaciasız yaǵnıy irǵaqsız, monotongá aylanıp qaladı, intonaciya da joǵaladı.[4]

Juwmaqlap aytqanda, joqarıda keltirilgen klassifikaciyalarda bir qansha ayırmashılıqlardı kóriwimiz múmkin, sebebi Boston klassifikaciyası tiykarınan klassikalıq lokalizaciyaǵa tiykarlangan bolsa, Luriya klassifikaciyası funkciyalardıń dinamikalıq lokalizaciyası boyınsha klassifikaciyanıń. Bul klassifikaciyalardan sonı kóriwimiz múmkin, sóylewdiń hám túsiniwdiń júzege keliwi tek Broka hám Wernike arealarında payda bolıp qalmastan miydiń shep yarım sharındaǵı basqa bólimler de bul iskerlikte qatnasadı. Bul bolsa zamanagóy neyrolingvistikada ele tereń izeretlew alıp barıwdı, klinikalıq dáliller toplawdı talap etedi.

References:

1. Ahlsén E. Introduction to Neurolinguistics. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. – 212 p.
2. Caplan D. Neurolinguistics // The Handbook of Linguistics / ed. by M. Aronoff, J. Rees-Miller. – Oxford: Blackwell Publishers, 2001. – P.582-607. – 840 p.
3. Lichtheim, L. (1885). On Aphasia. Brain, 7, 433-484.
4. Лурия А.Р. Травматическая афазия. Клиника, семиотика и восстановительная терапия. – Москва: Издательство Академии медицинских наук СССР, 1947. – 64-127 с. – 368 с.
5. Лурия А. Р. Высшие корковые функции человека и их нарушения при локальных поражениях мозга. – М.: Издательство Московского университета, 1962. – 432
6. Akhutina T. Luria's classification of aphasias and its theoretical basis // Aphasiology. – 2016. – Vol. 30. – No. 8. – P. 878-897. DOI: 10.1080/02687038.2015.1070950.